

Ghid practic pentru evaluarea psihologică a persoanelor care solicită permisul port armă

Alexandru Găianu

Acest ghid metodologic face referire la un act profesional pe care psihologii cu atestat de liberă practică în specialitatea profesională psihologia aplicată în securitatea publică și privată îl realizează în mod frecvent în cabinet, evaluarea psihologică pentru procurarea, portul și utilizarea armelor de foc. Diferențele legate de metodologie, pregătire și experiență profesională, duc la realizarea în mod diferit a acestui act profesional la nivel național, contrar așteptărilor beneficiarilor, instituțiilor publice și a societății în ansamblu. Acest ghid este un model de standardizare a procesului de evaluare psihologică, lăsând totodată libertatea psihologului în alegerea tehnicilor și instrumentele psihometrice pe care le utilizează. Stabilește etapele procesului de evaluare, criteriile în funcție de care se realizează această evaluare, aspectele de care practicianul le va avea în vedere pentru a crește calitatea informațiilor psihologice culese, dar și dimensiunile pe care trebuie să le urmărească în evaluare. Este exemplificată modalitatea prin care se realizează interpretarea informațiilor cantitative, care este bazată pe exemple comportamentale, asta pentru a înțelege mai bine pe ce se pot fundamenta concluziile. Orice informație pe care o conține acest ghid este dată ca exemplu și este perfectibilă. Dovedirea utilității acestuia este asemănătoare unui demers de validitate la un criteriu extern, acest criteriu nu putând fi altul decât numărul de incidente, accidente sau utilizări inadecvate înregistrate de deținătorii armelor de foc.

Cuvinte cheie: evaluare, psihologică, port, armă, autoapărare.

I. Introducere

Acest ghid este un model propriu privind *standardizarea procesului de evaluare psihologică* pentru obținerea sau vizarea permisului port armă. Instrumentele psihometrice care sunt specificate în acest ghid sunt date doar ca exemplu și nu fac parte din standardizarea procesului de evaluare.

Psihologii vor utiliza instrumentele psihologice pe care le au la dispoziție în cadrul formei de exercitare a profesiei, cu condiția ca acestea să fie standardizate și avizate de comisia de metodologie a Colegiului Psihologilor din România¹.

Standardizarea procesului de evaluare este o modalitate modernă și eficientă de coordonare a evaluării psihologice a persoanelor care dețin și/sau utilizează arme de foc, la nivelul întregii bresle profesionale și de creștere a calității serviciilor.

Ghidul face referire la etapele procesului de evaluare psihologică, sursele de eroare în predicție, componentele procesului de evaluare, prelucrarea, analiza și interpretarea rezultatelor.

II. Etapele procesului de evaluare psihologică

Evaluarea psihologică constă într-un ansamblu de metode, tehnici și instrumente, utilizate concomitent sau succesiv, alese pe principiul completitudinii în vederea acoperirii aptitudinilor necesare a fi evaluate, aptitudini organizate pe componente ale evaluării, dar și pe principiul similarității, pentru mărirea efectului și asigurarea puterii predicției.

Sintetic, *etapele evaluării sunt următoarele:*

1. Stabilirea obiectivelor evaluării și completarea documentelor administrative (contract, declarație informată, chestionar anamnezic);
2. Identificarea aptitudinilor și dimensiunilor de personalitate relevante pentru contextul evaluării (suplinirea aspectelor culese din analiza psihologică a activității cu alte informații psihologice necesare, în funcție de obiectivele urmărite);
3. Identificarea surselor de informații psihologice
  - Sursele cantitative (instrumente psihometrice);
  - Sursele calitative (obținute prin observație, documentare, analiza comportamentală, anamneza, interviu clinic etc.);
4. Utilizarea ansamblului de metode, tehnici și instrumente pentru evaluarea psihologică;
5. Analiza rezultatelor obținute din sursele cantitative și corelarea lor cu informațiile obținute din cele calitative:
  - Identificarea corelațiilor interscalare din profilul de personalitate, corelații care oferă informații predictibile pentru a descrie un comportament.
6. Formularea rezultatelor evaluării (concluzii, observații, recomandări), întocmirea raportului de evaluare și comunicarea

---

¹ <http://www.copsi.ro/content/comisii/metode-si-tehnici-de-evaluare-si-asistenta>

rezultatelor persoanei evaluate.

Ținând cont de contextul evaluării psihologice și de comportamentele așteptate, vor fi identificate mediile explicit comportamentale în care persoana evaluată va acționa și va răspunde pentru acțiunile sale (recomandat a se stabili a priori, așa cum au fost identificate în analize anterioare și prezentate în acest ghid).

Elaborarea interpretărilor comportamentale contextuale, diferite de ceea ce înseamnă descrieri adjectivale, sunt esențiale pentru înțelegerea comportamentului pentru fiecare situație care favorizează un anumit tip de comportament.

Raportul de evaluare psihologică se va redacta în formă:

- simplificată (aviz psihologic);
- sintetică (profilul psihologic individual și analiza compatibilității);
- analitică (care pe lângă profilul de compatibilitate implică și o interpretare comportamentală contextuală, bazată pe mediile care pot determina comportamente relevante pentru deținerea și utilizarea armelor de foc).

III. Situațiile în care comportamentul poate fi explicit, criterii externe pentru evaluarea psihologică

M1 - Grija față de armament și muniție.

Sunt situații care generează comportamente specifice ce decurg din responsabilitatea privind păstrarea și securizarea armamentului și a muniției împotriva utilizării neautorizate.

M2 - Purtarea armamentului.

Se referă la comportamente care au legătură directă cu felul de a purta o arma, făcând să se știe sau nu că poartă o armă, dorind sau nu ca prin asta să modifice atitudinea, trăirile și comportamentele persoanelor din jur.

M3 - Situații favorizante pentru pierderea rațiunii și a capacității de judecată fără a avea un motiv aparent.

Sunt situații ce vizează modalitatea legală de utilizare a armelor de foc, situații care nu au legătură emoțională directă cu vreun eveniment sau comportament (ex. predispoziția de a utiliza arma pentru a amenința pe cineva).

M4 - Comportamentul în situații de criză, premergător producerii unui eveniment.

Plecă spre exemplu de la exacerbarea momentelor de teamă și nesiguranță în situația explorării unui spațiu întunecat, ambiguu sau prezumtiv periculos, sau de la escaladarea unui conflict interpersonal în care furia capătă cote înalte, facitând diminuarea autocontrolului.

Aceste situații explicit comportamentale devin *criterii de predictibilitate* în evaluarea psihologică. Importanța fiecăruia dintre ele face

ca evaluarea să se bazeze pe predictibilitatea fiecăreia în parte și nu pe ele ca ansamblu de criterii.

IV. Surse de eroare și nevoia de control a erorii în predicția comportamentală

Vom evidenția câteva surse de eroare pe care psihologul va trebui să le identifice în demersul său și pentru care am specificat câteva pe tipuri de erori.

1. Erori legate de procesul evaluării:

- Observația limitată - timp redus pentru analiza comportamentului;
- Neparcurgerea tuturor etapelor evaluării;
- Administrarea unui număr insuficient de instrumente psihometrice.

2. Erori legate de instrumentele psihometrice utilizate, care sunt datorate:

- Teoriei ambigue pe baza căreia sunt fundamentate;
- Caracteristicilor psihometrice îndoielnice:
  - Încrederea în test (ex. coeficientul de stabilitate, coeficientul Alpha-Cronbach etc.);
  - Validitatea de construct;
  - Validitatea de conținut.

3. Erori legate de intervenția unor variabile necontrolate în procesul evaluării (întâmplătoare sau constante);

Ex. Oboseala acumulată după o noapte nedormită (eroare întâmplătoare) sau condițiile improprii de evaluare din cabinet (eroare constantă/sistematică).

4. Erori legate de compararea defectuoasă a scorurilor brute ale testelor administrate cu cele ale unei populații nereprezentative (erori de etalonare și de transformare a scorurilor brute);

5. Erori de interpretare (intuiție vs. rațiune);

6. Erori de estimare a priori a comportamentului:

- Eroarea de structură-atitudine;
- Eroarea de status-rol.

Aceste surse de eroare vor fi luate în considerare în formularea concluziilor și în decizia de a evidenția aptitudinea sau inaptitudinea. Analiza influenței acestor erori asupra rezultatelor va duce la ajustarea acestora în sens invers de intervenție a lor.

V. Componentele procesului de evaluare pentru deținerea și utilizarea armamentului

- Aptitudinile generale [Inteligența (g)];

- Adaptarea perceptiv–acțională;
- Înțelegerea socială;
- Stăpânirea de sine:
  - Analiza emoțiilor în predicțiile comportamentale;
- Responsabilitatea [discernământul contextual];
- Explorarea tendințelor psihopatologice;
- Evaluarea procesului decizional.

1. *Aptitudinile generale (g)*

Cea mai generală aptitudine este inteligența (g). Sunt și aptitudini cognitive specifice, care concură la a prezice criteriile amintite mai sus (M1 – M4), dar care vor sta la baza specificității contextului în care se solicită deținerea și utilizarea armamentului.

Ce urmărim prin administrarea unui test de inteligență?

- Înțelegerea;
- Corelarea informațiilor;
- [Viteza de procesare];
- Descoperirea soluției.

Inteligența generală este o condiție de sine-qua-non, fără ea capacitatea de a percepe situațiile problematice, prezumtiv periculoase, este scăzută. Studiile arată că ea corelează cu majoritatea criteriilor exprimate anterior. Un test cu rezultate slabe nu implică însă în mod automat lipsa inteligenței. Standardele actuale privind evaluarea cognitivă stabilesc obligativitatea corelării inteligenței cu rezultatele activității, ceea ce conduce la conceptul de *adaptare*.

Ex. Dacă o persoană are un rezultat scăzut la test, dar are rezultate bune în activitatea profesională, deci o adaptare bună, e posibil ca aptitudinile generale să nu fie scăzute. Vom căuta o explicație – probabil că există o variabilă de intervenție, ce influențează negativ rezultatul la test.

2. *Adaptarea perceptiv-acționară*

Există în prezent tendința de a supraestima această componentă a procesului de evaluare, exagerându-se în administrarea testelor de atenție. Se fac confuzii privind contextul evaluării (ex. agentul de securitate/intervenție înarmat comparativ cu o persoană care solicită permisul de deținere a armei pentru autoapărare).

Constă în evaluarea următoarelor aptitudini:

- Percepția formei și a adâncimii;
- Distributivitatea atenției;
- Stabilitatea și concentrarea atenției;
- Mobilitatea și flexibilitatea atenției;
- Recunoașterea semnelor auditive;

- Memoria topografică;
- Timpul de reacție cognitiv;
- Aptitudinile psiho-motorii (ex. urmărirea dinamică).

O parte din aceste aptitudini se pot evalua prin metode calitative (observația privind adaptarea la situațiile descrise de evaluator, analiza comportamentală și analiza rezultatelor activității), astfel că nu se justifică utilizarea excesivă a instrumentelor psihologice care să măsoare întreg spectru de aptitudini precizate anterior. În analiza rezultatelor se recurge la principiul compensabilității.

6. Evaluarea personalității

Trăsăturile de personalitate se evaluează prin metode calitative (observație, analiză comportamentală, interviu), prin teste situaționale, teste proiective și chestionare de personalitate. Fiind vorba de o predicție comportamentală, care se bazează pe comparațiile cu populația normală, instrumentele psihologice pe baza cărora se fac predicții științifice sunt chestionarele de personalitate standardizate. Analiza comportamentală se va realiza prin analiza corelațiilor interscalare.

Înțelegerea socială

Este un concept care are un nivel de generalitate mare, explicabil prin intermediul altor concepte, operaționale, precum *intuiția psihologică (comportamentală)*, *estimarea nevoilor umane* și *empatia*. Este o condiție esențială pentru a înțelege evoluția comportamentului uman în diferite contexte și care explică o parte din variația capacității de judecată.

Corelații interscalare – înțelegerea socială:

- (1) Intuiția psihologică (comportamentală);
- (2) Estimarea nevoilor umane;
- (3) Empatia.

Exemple de corelații interscalare realizate cu CPI260 și NEO PI-R pentru predicții comportamentale necesare criteriului M2:

A. [CPI] Are o capacitate intuitivă peste medie (Is+), știe care sunt urmările comportamentului său asupra celorlalți și deși își dorește vizibilitate socială (Cs+), nu are intenții manipulative, îi înțelege pe alții (In-, Em+), nu se consideră foarte diferit față de ei (Cm+) și le poate estima nevoile, le explorează emoționalitatea, se poate în „pielea lor” și va înțelege ceea ce simt (Em+). Are o intuiție socială bună, va știi mereu care este efectul comportamentului său asupra celorlalți (Fig. 1, Anexe).

B. [NEO] Știe ce își doresc oamenii din jurul său și astfel va alege să le facă pe plac (A4+), este o persoană blândă (A6+), săritoare la problemele lor (A3+), deschisă să-i înțeleagă așa cum sunt ei (O6++) și să le cunoască sentimentele (O3+, Fig. 2, Anexe).

Stăpânirea de sine

Gestionarea emoțiilor joacă un rol fundamental în activitatea umană, cu atât mai mult în contextul deținerii și utilizării armelor de foc. Emoțiile stau la baza predicției comportamentale.

Vom evalua *stabilitatea emoțională*, pentru a înțelege cât de mult evenimentele sau comportamentele altora o vor afecta pe persoana evaluată, *controlul emoțiilor*, pentru a cunoaște capacitatea ei de inhibare a trăirilor, pentru a nu da curs unor atitudini expresive sau comportamente inadecvate.

Corelații interscalare – stăpânirea de sine:

- (1) Stabilitatea emoțională;
- (2) Autocontrolul;
- (3) Impulsivitatea/agresivitatea/controlul furiei.

Exemple de corelații interscalare realizate cu CPI260, NEO PI-R, RDE, STAXI-2 și EPQ-R pentru predicții comportamentale necesare criteriilor M3 și M4²:

A. [CPI] Are o capacitate medie de a-și gestiona emoțiile (management de sine+), este o persoană sensibilă afectiv, umană în ceea ce privește impactul pe care îl au evenimentele din jur în sfera afectivității. Deși nu este preocupată de imaginea sa (fiind expresivă și ușor de înțeles de cei din jur (Gi-)), poate avea autocontrol în luarea deciziilor sau în adaptarea stilului cognitiv la contextul în care acționează. Nu dezvoltă forme de ostilitate, impulsivitate sau furie (Do-, Sc+-, HOS+-, Fig.1, Anexe).

B. [NEO] Este o persoană sensibilă emoțional (N4+), cu rezistență scăzută la ridicol, afectuoasă, căreia îi pasă de cei din jur. Trăiește emoții negative, precum vinovăție, rușine și tristețe (N4+, N3+). Este înclinată să ia decizii pripite, pe baza emoțiilor, și astfel este vulnerabilă în a-și estima corect comportamentul pe care urmează să-l planifice (C6-) sau să-l dezvolte (N2+-, Fig. 2, Anexe).

C. [RDE] Este o persoană sensibilă afectiv (RDE-), pentru care evenimentele din jur îi influențează modul de a fi sau a rezolva anumite sarcini. Poate arăta expresivitate în reacții (RDE+-, MN+), este ușor impulsivă, poate dezvolta manifestări motrice exagerate în situația în care tensiunea nervoasă atinge cote ridicate (Fig. 3, Anexe).

D. [STAXI-2] Își exprimă cu ușurință furia (AX-Index+) prin comportamente orientate către persoane sau obiecte din jur (AX-O+). Expresivitate poate implica trântitul ușilor, insulte, critici, înjurii sau mai grav, atacarea altor persoane. Pot fi momente în care tinde să-și reprime furia (AX-In+). Nivelul scăzut al controlului (AX-In-, AC-In-) și ridicat al

---

² Provine de la persoane diferite

exprimării furiei sugerează o capacitate scăzută de autocontrol și de reprimare a comportamentului furios (Fig. 4, Anexe).

E. [EPQ] Nivelul peste medie al nevrotismului (N+) sugerează emoționalitate și instabilitate nervoasă, agitație, nestăpânire și dificultate de a face față situațiilor tensionate. Poate fi o persoană răutăcioasă, care poartă ranchiună și care poate dezvolta agresivitate sau poate ridiculiza intențiile pozitive ale altora (P+, C+, Fig. 5, Anexe).

Responsabilitatea [discernământul contextual]

Responsabilitatea se evaluează înainte, ca predicție comportamentală, discernământul se evaluează după producerea comportamentului, ca multitudine de factori personali care au condus la producerea acelui comportament. Ambele constructe au o strânsă legătură cu unele trăsături de personalitate.

Responsabilitatea se măsoară prin metode calitative (observație, analiză comportamentală, analiza rezultatelor, interviu), dar și prin metode cantitative (instrumente psihometrice), prin intermediul corelațiilor interscalare.

Este prezentat un exemplu prin care anumite trăsături de personalitate pot duce la evaluarea responsabilității.

Corelații interscalare – responsabilitate:

- (1) Încredere/Onestitate;
- (2) Simțul datoriei;
- (3) Autodisciplină;
- (4) Altruism.

Exemple de corelații interscalare realizate cu CPI260 și NEO PI-R, pentru predicții comportamentale necesare criteriilor M1 și M2:

A. [CPI] Nu este o persoană obiectivă în gândire (Tm-), este subiectivă și este înclinată să pună în prim plan interesul personal. Preferă să aibă reguli clar stabilite pentru ceea ce face (Dac+), deși pot fi momente în care le comentează autoritatea și necesitatea respectării lor (Leo+-). Este orientată spre muncă (Wo+), dar nu este o persoană disciplinată (Gi-), este indulgentă cu sine (Fx+). Înțelege nevoile oamenilor și este amabilă cu ei, probabil le oferă ajutorul (Em+, Ami+), deși nu le judecă corect comportamentul (Tm-, Fig. 1, Anexe). Responsabilitatea sa este îndoielnică și este viciată de propriile interese.

B. [NEO] Dorința sa de realizare este mult mai mare decât simțul datoriei (C3-, C4++), ceea ce înseamnă că va cauta avantaje personale în ceea ce face, este o persoană onestă (A2+), dar nu are suficientă încredere în oameni (A1--) și nu le sare în ajutor (A3-), este precaută, mereu în gardă, pregătită să fie pusă în dificultate (N1+). Își ignoră propriile greșeli, este delăsătoare și nu este deci disciplinată (C5-, Fig. 2, Anexe). Teama și încrederea scăzută

ridică semne de întrebare și referitoare la situațiile comportamentale descrise la M4.

VI. Explorarea tendințelor psihopatologice

Este obligatorie în evaluarea psihologică a persoanelor care dețin și/sau utilizează arme. Începe odată cu primul contact avut cu solicitantul evaluării, apoi prin verificarea înregistrării la medicul de familie cu boli psihice, neurologice sau alte afecțiuni cronice.

Metodele de start-up sunt cele de natură calitativă, comparativ cu alte componente ale procesului de evaluare, în care primează metodele cantitative. Pe lângă anamneză, care oferă minime informații de natură clinică, se va realiza un *interviu specific*, care va aduce informații referitoare la tendințele psihopatologice.

Înainte administrării unor instrumente psihometrice din sfera celor clinice, se vor explora unele trăsături de personalitate rezultate în urma administrării chestionarelor de personalitate adaptate populației normale, ca de exemplu: nevrotismul (NEO, EPQ, NPQ etc.), psihotismul (EPQ), tulburări de comportament – adicție și criminalitate (EPQ), extraversia (NEO, EPQ, CPI etc.), stabilitatea emoțională (CPI, NEO, RDE etc.), exprimarea exterioară a furiei (NEO, STAXI-2 etc.), depresia (NEO), anxietate (NEO, CPI etc.), toleranță la frustrare (CPI, NEO, RDE etc.).

Dacă valorile trăsăturilor de personalitate de mai sus sunt duse la extrem se utilizează instrumente de evaluare clinică (PA, CAQ, SCID, Panss, STAI, Scala de anxietate/depresie Hamilton, Chestionarul de depresie Beck etc.).

Se poate recurge chiar la o grilă de verificare, pe care psihologul o va completa după administrarea, scorarea și interpretarea datelor culese prin instrumentele psihometrice utilizare în evaluarea componentelor specificate anterior.

Criterii pentru stabilirea normalității după Ellis și Diamond (F. Tudose, C. Tudose, Dobranci, 2002):

Conștiința clară a eului personal	☐
Are capacitate de orientare în viață	☐
Are un nivel înalt de toleranță la frustrare	☐
Autoacceptare	☐
Flexibilitate în gândire și acțiune	☐
Realism și gândire antiutopică	☐
Asumarea responsabilității pentru propriile tulburări emoționale	☐
Angajarea în activitate creatoare	☐

Angajarea moderată și prudentă în activități riscante	☐
Conștiință clară a interesului social	☐
Acceptarea incertitudinii și capacitatea de ajustare a acesteia	☐
Îmbinarea plăcerilor imediate cu cele de perspectivă	☐

Dacă unul dintre criteriile de mai sus nu este îndeplinit există suspiciunea unei tendințe psihopatologice, psihologul fiind nevoit să suplimenteze evaluarea cu metodologie specifică sau să trimită persoana evaluată la un psiholog clinician.

VII. Procesul de elaborare a deciziilor

Cu cât timpul în care decizia trebuie elaborată este mai mic, cu atât emoționalitatea joacă un rol mai mare, iar factorul psihologic individual este fundamentat mai mult pe emoții sau pe capacitatea sa de judecată.

Procesul luării unei decizii (etapele logice ale elaborării):

- I. Identificarea, înțelegerea și analiza problemei (a situației, a cerințelor, a „obstacolului cognitiv”);
- II. Identificarea alternativelor posibile;
- III. Compararea alternativelor
  - Analiza modelelor (experiența sau cunoștințele deținute);
  - Analiza rezultatelor (bazată pe extrapolări sau estimări).
- IV. Alegerea alternativei optime (implică compararea alternativelor în ceea ce privește rezultatele fiecăreia);
- V. Punerea în aplicare a deciziei;
- VI. Culegerea feedback-ului din aplicarea deciziei (ca element central al învățării).

În toate etapele, comportamentul decidentului va fi influențat de:

- Capacitatea sa de judecată (inteligența, responsabilitatea socială, cunoștințele și experiența);
- Trăsăturile sale de personalitate (ca de exemplu dispoziția, stabilitatea emoțională, nerăbdarea, controlul furiei etc.);
- Interesul și motivația pentru acțiune, context sau persoanele implicate.

Ghidul este rezultatul experienței pe care a acumulat-o autorul în acest tip de evaluare psihologică.

Bibliografie:

Pitariu, H., Iliescu, D., Tureanu, V., Pleașă, C. (2006), *Inventarul Psihologic California*, București, Editura Odysea

Costa, T. P., McCare, R. R., traducerea și adaptarea Iliescu, D., Minulescu, D., Nedelcea, C., Ispas, D. (2009), *NEO PI-R NEO Personality Inventory, Revised*, București, Editura Odyseea

Eysenck, H. J., Eysenck, B. G., traducerea și adaptarea Pitariu, H., Iliescu, D., Băban, A. (2008), *EPQ-R Eysenck Personality Questionnaire*, București, Editura Odyseea

Spielberg, C. D., traducerea și adaptarea Pitariu, H., Iliescu, D. (2006), *Chestionarul STAXI-2. State-Trait Anger Expression Inventory*, București, Editura Odyseea

Tudose, F., Tudose, C., Dobranci, L. (2002), *Psihopatologie și psihiatrie pentru psihologi*, București, Editura Infomedica, pag. 19-29

ANEXE

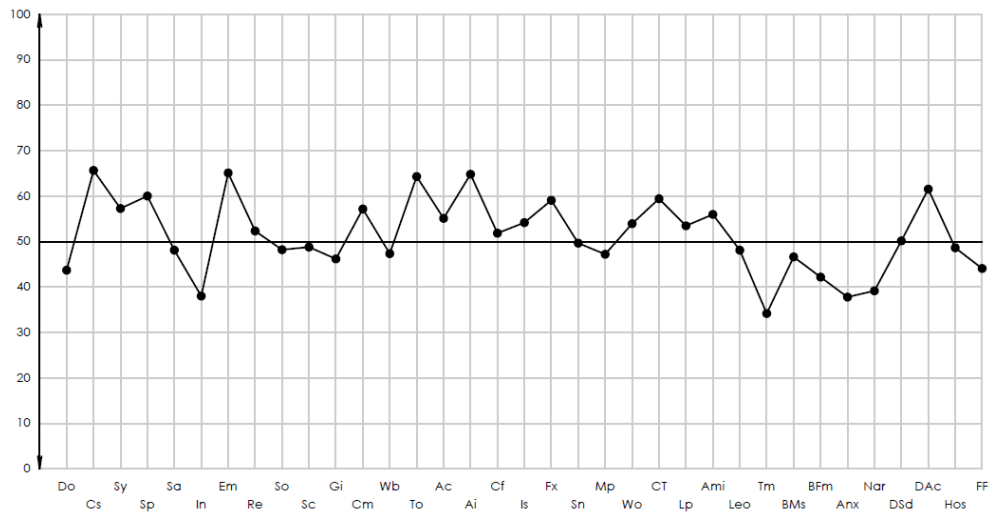

Fig. 1 Profil psihologic CPI

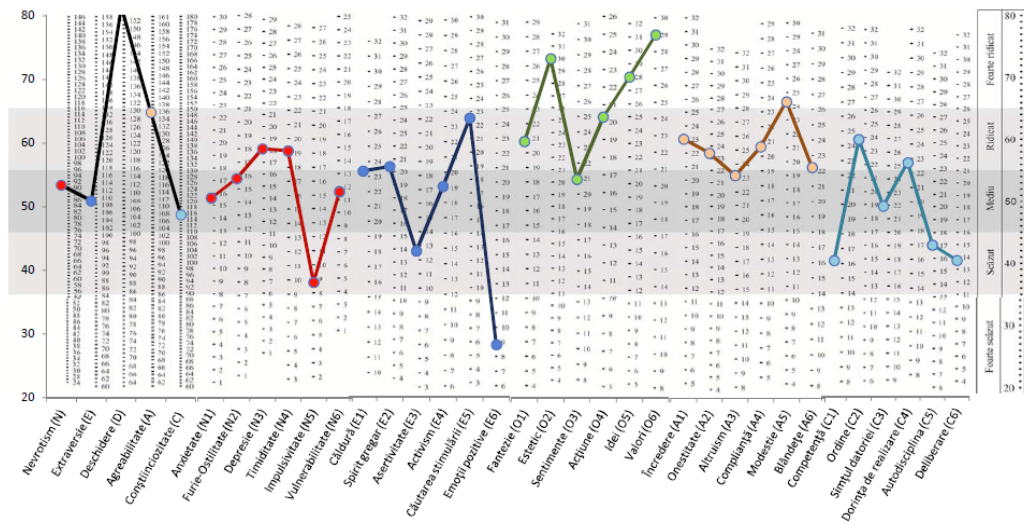

Fig. 2 Profil psihologic NEO Pi R

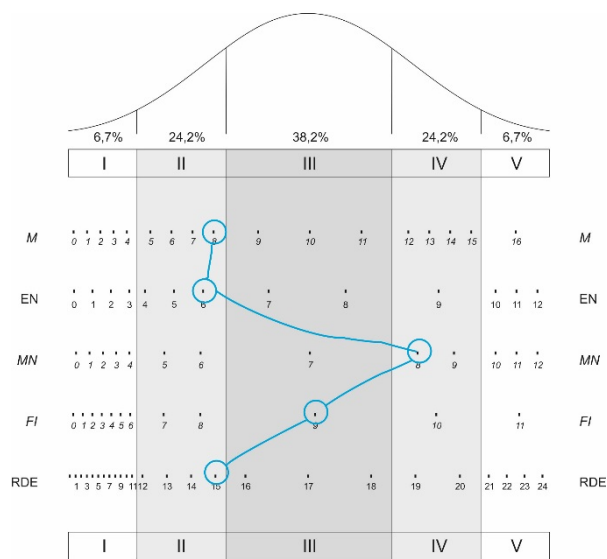

Fig. 3 Profil psihologic RDE

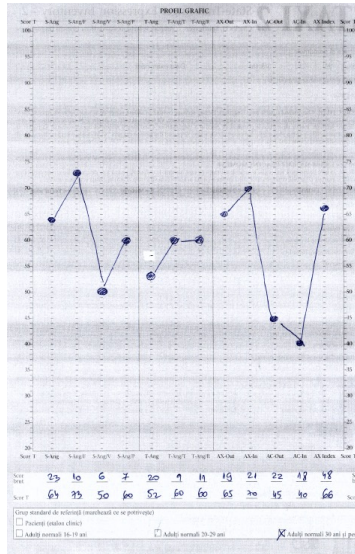

Fig. 4 Profilul psihologic STAXI-2

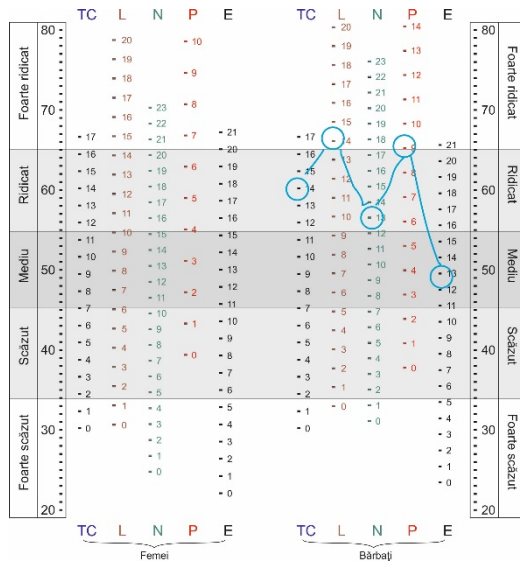

Fig. 5 Profilul psihologic EPQ-R